

HASTANE PERSONELİNİN HEPATİT B VE AŞISINA YAKLAŞIMI

Kenan HİZEL*, Işıl MARAL**, Esin ŞENOL*

ÖZET

Hastanelerin, çalışanları için barındırdığı çevresel riskler içinde hepatit B virus (HBV) enfeksiyonu önemli bir yer tutar. Hastane personeli ise bu konuya her zaman gerekli önemi vermeyebilmektedir. Bu çalışmada hastane personelinin HBV göstergelerine baktırma, HBV aşısını bilme ve kendilerine uygulama durumlarını saptamak amaçlanmıştır. Toplam 246 personel üzerinde tanımlayıcı türde yapılan bu çalışmada 22 (%8.9) personel daha önce sarılık geçirdiğini belirtmiştir. Mesleklerine göre HBV göstergelerine baktırma durumları incelendiğinde doktor, hemşire ve sağlık teknisyenlerinin yardımcı personel ve idari personele göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha fazla baktırdıkları saptanmıştır. 129 personel HBV göstergelerine önceden baktırması ve dokuzu (%7.0) HBs Ag (+), 21'i (%16.3) anti-HBs (+) olduğunu belirtmiştir. Mesleklerine göre HBV aşısını bilme durumları yardımcı personel ve idari personelde anlamlı derecede düşük bulunmuştur. Aşığı bilmesine karşın yaptırmayanlar ise neden olarak en sık, öneren olmadığını (%27.8) ve ihmal ettiğini (%25) belirtmiştir. Sonuç olarak hastane yönetiminin personellerini mesleklerine göre gruplandırarak onların bu konuda bilgilendirilmesini ve aşılmasını sağlayacak programlar geliştirmesi yerinde olacaktır.

Anahtar kelimeler: Hastane personeli, hepatit, aşılama

SUMMARY

THE APPROACH OF HOSPITAL PERSONNEL TO HEPATITIS B INFECTION AND VACCINATION

Among the environmental exposed risks in hospitals for health care workers, hepatitis B virus (HBV) infection is a serious occupational hazard. However they are not always aware of the importance of this subject. This study was conducted to determine their attitudes of being screened for HBV markers and vaccination status. The study was a descriptive analysis included totally 246 hospital staff. The rates of being screened for HBV markers related to occupation were significantly higher statistically for physicians, nurses and health care technicians. One hundred and twenty-nine staff had screened themselves before and nine were HBsAg positive, 21 were anti-HBs positive. Determining the knowledge of HBV vaccination related to occupation, the levels were lowest in office and associated staff. It was found that the reasons of the staff who had knowledge but refused vaccination were they were not recommended and their negligence. As a result of this study we think that hospital administrations should provide intervention programmes by grouping the hospital staff regarding their occupations to improve their knowledge and vaccination rates.

Key words: Hepatitis B, Vaccination, health care workers

Giriş

Hastane ortamı, enfeksiyon hastalıklarının bulaşında tüm çalışanları için önemli çevresel riskleri barındırmaktadır. Doktorlar, hemşireler ve sağlık teknisyenleri aldıkları eğitim ile enfeksiyon kaynakları ve bulaş yolları konusunda yeterli bilgiye sahip olmalarına karşın konuya her zaman gerekli ilgiyi göstermemektedirler. Hasta ile dolaylı veya dolaysız yoldan temasta olan sağlık personeli dışındaki hastane çalışanları ise bu enfeksiyon riskinden çoğu kez habersizdir.

Hastane çalışanları için tehlike oluşturan enfeksiyon hastalıklarının başında hepatit B virus (HBV) enfeksiyonu gelmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan bir çalışmada sağlık personelinde HBV seroprevalansı normal popülasyonun 2-4 katı olarak saptanmıştır(1). Ancak gelişmekte olan ülkelerde bu farkın azaldığı belirtilmektedir. Türkiye de yapılan çalışmalarda sağlık personelindeki oranın Türk toplumunun 1,5-2 katı olduğu bulunmuştur (2).

Bu çalışmada hastane personelinin HBV göstergelerine bak-

* Gazi Üniv. Tıp Fak. Klinik Bakteriyoloji ve Enfeksiyon Hastalıkları ABD
** Gazi Üniv. Tıp Fak. Halk Sağlığı Anabilim Dalı
IV. Ulusal Viral Hepatit Sempozyumu'nda (4-6 Kasım 1998, Ankara) sunulmuştur.

tırma, HBV aşısını bilme ve kendilerine uygulama durumlarını saptamak ve böylece kendileri için risk oluşturan HBV enfeksiyonuna karşı yaklaşımlarını belirlemek amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Ankara 600 yataklı Mevki Askeri Hastanesi'ndeki personel üzerinde gerçekleştirilen tanımlayıcı türdeki bu çalışma Ekim 1996 da gerçekleştirilmiştir. Bu tarihte hastanede aktif olarak çalışan 258 kişinin tümüne ulaşmak hedeflenmiş ve %95 ine ulaşarak toplam 246 kişi ile görüşülmüştür. Önceden hazırlanan anketler yüz yüze görüşme tekniği ile hastanede görevli bir hekim tarafından personele uygulanmıştır. Personel, mesleklerine göre doktor, hemşire, sağlık teknisyeni, yardımcı personel ve idari personel olarak gruplandırılmıştır. Yardımcı personel olarak tanımlananlar bölümler arası hasta, numune taşınması ve temizlik işlerinde görevliydi. Anket sorularının geriye dönük olması, hafıza faktörünün araştırmada olumsuz bir faktör olacağını düşündürmüştü de, bilgiler kişilerin kendi sağlıklarını ilgilendirdiğinden hafıza faktörünün minimuma inebileceğine karar verilmiştir.

Ankara ve çevresi illerden sevk edilen hastaların yatırılarak tetkik edildiği, küçük ve orta operasyonların yapılabildiği bir merkez olan hastanede daha önce hepatit B serolojik göstergelerini saptamaya ve hepatit B aşısını uygulamaya yönelik herhangi bir program uygulanmamıştı. Bu nedenle personelin kendi hepatit B serolojik göstergelerini saptama ve hepatit B aşısını yaptırmaya yönelik çabaları konuya duyarlılıklarının bir göstergesi olarak kabul edilmiştir.

Elde edilen veriler SPSS versiyon 6 programına girilmiş ve analizler yine aynı programda yapılmıştır.

Bulgular

Aktif olarak çalışan toplam 246 personelde yapılan bu çalışmada incelenen personelin mesleklerine ve çalıştıkları birimlere göre dağılımları Tablo 1'de olduğu gibidir.

İncelenenlerin %56.9'u sağlık personelidir (doktor, hemşire, sağlık teknisyeni). 246 hastane personelinin ortalama hizmet yılı 12.2 ± 6.4 , ortancası 12.0'dır (Range=1-30).

246 personelden 22'si (%8.9) daha önce herhangi bir nedene bağlı olarak sarılık geçirdiğini ve 224'ü (%91.1) sarılık geçirmediğini belirtmiştir. Sarılık geçiren 22 kişinin 2'si doktor, 4'ü hemşire, 4'ü sağlık teknisyeni, 5'i yardımcı personel ve 7'si idari personeldir.

İncelenenlere daha önce herhangi bir zamanda hepatit B serolojik göstergelerine baktırıp baktırmadığı sorulmuştur. Alınan cevapların dağılımı Tablo 2'de gösterilmiştir.

Mesleklere göre hepatit B serolojik göstergelerine baktırma durumları incelendiğinde yardımcı ve idari personelin istatistiksel olarak anlamlı derecede daha az sayıda test yaptırdığı saptanmıştır ($p=0.00001$). Doktor, hemşire ve sağlık teknisyeninde hepatit B göstergelerine baktırılanların baktırmayanlara oranı yaklaşık 3/1 iken, yardımcı personel ve diğer personelde oran tersine dönmekte ve 1/3 olmaktadır.

Hepatit B göstergelerine baktırmış 129 kişiden 9'unun (%7.0) HBsAg'si pozitif, 21'inin (%16.3) anti HBs si pozitif, 99 kişinin (%76.7) HBsAg ve anti-HBs si negatif olarak saptanmıştır. Mesleklere göre toplam seropozitivite (HBsAg ve anti-HBs) hesaplandığında ise doktorların 9/26 (%34.6), hemşirelerin 9/48 (%18.7), sağlık teknisyenlerinin 5/29 (%17.2), yardımcı personelin 4/10 (%40) ve idari personelin 3/16 (%18.7) sında seropozitivite bulunmuştur. Hepatit B gösterge sonuçlarının mesleklerle göre dağılımı Tablo 3'de gösterilmiştir.

Hastane personeline, hepatit B aşısının varlığını bilip bilmediği sorulduğunda %61.49 (151 kişi) aşının varlığını bildiğini ve %38.6'si (95 kişi) aşından habersiz olduğunu ifade etmiştir. Mesleklere göre hepatit B aşısının varlığını bilme durumlarının dağılımı Tablo 4'de olduğu gibidir.

Hepatit B aşısının varlığını bilen 151 kişiden 43'ü (%28.5) son 5 yıl içinde aşı yaptırdığını söylemiştir. Aşısını bilmesine karşın yaptırmayan 108 kişinin (%71.5) sorgulanmasında ise; 45'i (%41.7) fırsat bulamadığı, 30'u (%27.8) öneren olmadığı, 15'i (%13.8) gerek görmediği, 10'u (%9.23) yan etkilerinden çekin-

Tablo 1: İncelenenlerin Mesleklerine ve Çalıştıkları Birimlere Göre Dağılımı

Meslek	Çalışılan Birim (%x)				Toplam (%xx)
	Dahili	Cerrahi ve Diş	Laboratuvar	İdari	
Doktor	18 (51.4)	13 (37.1)	4 (11.5)	---	35 (14.2)
Hemşire	32 (49.2)	30 (46.2)	3 (4.6)	---	65 (26.4)
Sağlık Teknisyeni	7 (17.5)	15 (37.5)	15 (37.5)	3 (7.5)	40 (16.3)
Yardımcı personel	15 (41.7)	14 (38.9)	1 (2.8)	6 (16.6)	36 (14.6)
İdari personel	5 (7.1)	---	---	65 (92.9)	70 (28.5)
Toplam	77 (31.3)	72 (29.3)	23 (9.3)	74 (30.1)	246 (100.0)

x: satır vüzdese, xx: sütun vüzdese

Tablo 2: Mesleklere Göre Hepatit B Serolojik Göstergelerine Baktırma Durumu

Meslek	Hepatit B göstergelerine (%x)		Toplam(%xx)
	Baktırdı	Baktırmadı	
Doktor	26 (74.3)	9 (25.7)	35 (14.2)
Hemşire	48 (73.8)	17 (26.2)	65 (26.4)
Sağlık Teknisyeni	29 (72.5)	11 (27.5)	40 (16.3)
Yardımcı personel	10 (27.8)	26 (72.2)	36 (14.6)
İdari personel	16 (22.9)	54 (77.1)	70 (28.5)
Toplam	129 (52.4)	117(47.6)	246 (100.0)

x : satır yüzdesi

xx : sütun yüzdesi

Tablo 3: Hepatit B Göstergelerine Baktıranların Mesleklerine Göre Test Sonuçları

Meslek (sayı)	Test sonucu (%)		
	HBs Ag Pozitif	Anti HBs Pozitif	Seronegatif
Doktor (26)	1 (11.1)	8 (38.1)	17 (17.2)
Hemşire (48)	1 (11.1)	8 (38.1)	39 (39.4)
Sağlık Teknisyeni (29)	3 (33.3)	2 (9.5)	24 (24.2)
Yardımcı personel (10)	2 (22.2)	2 (9.5)	6 (6.1)
İdari personel (16)	2 (22.2)	1 (4.8)	13 (13.1)
Toplam (129)	9 (100.0)	21 (100.0)	99 (100.0)

diği, 7'si (%6.5) pahalı bulduğu ve 1'i (% 0.9) de aşı bulamadığı için aşılınmadığını belirtmiştir.

Tartışma

Günümüzde HBV enfeksiyonu tıp dünyasındaki gelişmelerle ve aşısının varlığına karşın önemini sürdürmektedir. Yapılan çalışmalar sonucu her yıl %1 sağlık personelinin hepatit B ile infekte olduğu saptanmıştır(3). Bu oranın azaltılması için alınabilecek önlemlerden birisi hastane çalışanlarının HBV ye karşı bağışıklık durumlarının araştırılmasıdır. Aynı zamanda personelin

kendi bağışıklık durumuna baktırmak istemesi bu konuya verdiği önemin bir göstergesidir. Bu çalışmada doktor, hemşire ve sağlık teknisyenlerinin, kendilerinde hepatit B serolojik göstergelerine baktırma/baktırmama oranı 3/1 iken yardımcı ve idari personelde 1/3 dür (p=0.00001). Bu anlamlı farkın, genellikle doktor, hemşire ve sağlık teknisyenlerinin hiç bir yakınmaları yokken kontrol veya aşılınmak amacı ile, yardımcı personel ve idari personelin ise özellikle herhangi bir enfeksiyon riski altında iken test yaptırmasından kaynaklanabileceği düşünülmüştür.

Potansiyel olarak kontamine kan, kan ürünleri veya vücut sıvıları ile sık teması olan meslek gruplarının HBV enfeksiyonuna yakalanma risklerinin de daha fazla olduğu bilinmektedir. Hastane personelleri üzerinde pek çok araştırma yapılmış ancak sonuçta belirli bir meslek grubu ile yüksek HBV seroprevalans birlikteliği saptanmamıştır(4,5). Bu çalışmada da önceden hepatit B göstergelerine baktırmış olan toplam 129 hastane personelinin %7 sinde HBsAg pozitif bulunurken, hepatit B ile karşılaşma oranları en yüksek yardımcı personel (%40) ve doktorlardaki (%34.6) saptanmıştır. Bu durum yardımcı personel ve doktorların incelenen diğer personele göre daha fazla risk altında olduğunu düşündürmesine karşın çalışmanın bu bölümünde somut veriler olmadığından yorum yapmak yanıltıcı olabilir.

1981 den beri var olan HBV aşısı günümüzde oldukça etkili ve güvenli olup enfeksiyonun önlenmesinde yaygın olarak kulla-

Tablo 4: Mesleklere Göre Hepatit B Aşısının Varlığını Bilme Durumlarının Dağılımı

Meslek (sayı)	Hepatit B Aşısının Varlığını (%)	
	Biliyor	Bilmiyor
Doktor (35)	35 (100)	-
Hemşire (65)	61 (93.9)	4 (6.19)
Sağlık Teknisyeni (40)	34 (85.0)	6 (15.0)
Yardımcı personel (36)	4 (11.1)	32 (88.9)
İdari personel (70)	17 (24.3)	53 (75.7)
Toplam (246)	151 (61.49)	95 (38.6)

nılmaktadır. Ancak riskli gruplarda istenilen aşılama oranına her zaman ulaşamamaktadır. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Aşının yeteri kadar bilinmemesi bu nedenlerden biridir(6). Çalışmamızda hepatit B aşısının varlığını bilme/bilmeme durumu incelenmiş ve tüm personel için 3/2 iken, idari personel ve özellikle yardımcı personel grubunda oldukça düşük oranlar elde edilmiştir. İdari personelin hastanede çalışmalarına karşın konuya uzaklıkları buna bir neden olarak görülse dahi yüksek risk altındaki yardımcı personelin aşı varlığını bilmemesi düşündürücüdür. Yapılan çeşitli çalışmalarda aşı yaptırmamanın diğer nedenleri; kendini risk altında görmemek, yan etkilerinden korkmak, aşının etkisine inanmamak, fırsat bulamamak ve kendisine önerilmemesi olarak belirtilmiştir(7-9). Bu çalışmada sorgulanan personel de diğer çalışma sonuçlarına benzer şekilde en sık, fırsat bulamadığı (41.7) ve daha sonra sırasıyla öneren olmadığı (%27.8), gerek görmediği (%13.8), yan etkilerinden çekindiği (%9.23), pahalı bulduğu (%6.5) ve aşı bulamadığı (% 0.9) için aşılanmadığını belirtmiştir.

Bu çalışmanın sonucunda HBV enfeksiyonu ile savaşta hizmet içi eğitimin önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır. Hastane yönetimlerinin tüm çalışanlarını mesleklere göre gruplayarak, geliştirecekleri eğitim programları ile sürekli ve taze bilgi akışını sağlamaları gerekmektedir. Ayrıca riskli grupların HBV sero-

lojik göstergeleri araştırılarak gerekli olanların aşılanmalarının sağlanması bu programın önemli bir parçası olmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Sepkowitz KA: Occupationally acquired infections in health care workers part II. *Ann Intern Med*, 1997, 125: 917-928.
2. Balık İ: Hepatit B epidemiyolojisi, K Kılıçtırgay (ed), *Viral Hepatit '94*, 1. Baskı Kitabında s 91, 1994, Viral Hepatitle Savaşım Derneği, İstanbul.
3. Gibas A, Blewett DR, Schoenfeld DA, Dienstag JL: Prevalence and incidence of viral hepatitis in health workers in the prehepatitis B vaccination era. *Am J epidemiol*, 1992, 136: 603.
4. Koşar A, Sünbül M, Saniç A, Alıcı S: Tıp öğrencileri ve sağlık personelinde HBs antijeni (HBsAg) ve antikor (anti-HBs) pozitifliği. *Mikrobiyol bült*, 1995, 29: 52-57.
5. Dökmetaş İ, Yalçın AN, Bakır M, Poyraz Ö, Elaldı N, Yalman N: sağlık personelinde hepatit B ve C seroprevalansı. *Mikrobiyol bült*, 1995, 29: 278-283.
6. Saçaklıoğlu F, Mandıracıoğlu A, Yıldız İ, Bilgiç A: Bornova eğitim araştırma bölgesi sağlık personelinin hepatit B konusundaki bilgi düzeyleri. *İnfeksiyon derg*, 1994, 8: 181-183.
7. Lin WC, Ball C: Factors affecting the decision of nursing students in Taiwan to be vaccinated against hepatitis B infection. *J Advanced Nursing*, 1997, 25: 709-718.
8. Doebbeling BN, Ferguson KJ, Kohout FJ: Predictors of hepatitis B acceptance in health care workers. *Medical care*, 1996, 34: 58-72.
9. Kamolratanakul P, Ungtavorn P, Israsena S, Sakulramrung R: The influence of dissemination of information on the changes of knowledge, attitude and acceptance of hepatitis B vaccination among hospital personnel in Chulalongkorn hospital. *Pub Health*, 1994, 108: 49-53.